

**BAMSİ BEYREK BOYUNUN TRABZON VARYANTI BASI BÖYREK ÜZERİNE BİR
İNCELEME**

Dr. Öğr. Üye. Turgay KABAK*

ÖZ

Türk kültür tarihinin en önemli eserlerinden birisi olan Dede Korkut üzerine ülkemiz ve yurtdışında günümüze kadar pek çok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalardan ülkemizde yapılanlara bakıldığında zaman çalışmaları iki ana kola ayırmak mümkündür. Bunlardan biri Dede Korkut kitabının nüshaları, diğeri de Dede Korkut boylarının Anadolu'daki varyantları ile ilgili yapılan çalışmalardır. Bamsı Beyrek boyunun Trabzon varyantı ilk olarak 1931 yılında Bartın Gazetesi'nde Ahmet Baha imzasıyla Hamamîzâde İhsan'dan naklen neşredilmiştir. Bartın Gazetesi'nde köşe yazısı şeklinde yayınlanan bu anlatı hem çok kısadır hem de eksiktir. Ancak 2003 yılında Trabzon merkeze bağlı Bengisu (Eski adı Kisarna) köyünden Basi Böyrek adı ile derlenen elimizdeki anlatı, gerek olay örgüsü gerekse de kahramanları ile tam anlamıyla bir Bamsı Beyrek varyantıdır ve daha önce yapılan yayının eksik bıraktığı noktaları tamamlamaktadır. Bu kapsamda araştırmanın amacı Bamsı Beyrek'in Trabzon varyantının tamamını ilk defa bilim dünyası ile paylaşmak ve bu varyant üzerine ilk bilimsel bir incelemeyi yapmış olmaktır. Araştırmanın deseni doküman araştırması olarak yapılandırılmıştır. Araştırmanın örneklem yöntemi ise amaçlı örneklemdir. Amaçlı örnekleme anılan Trabzon varyantı çalışılmıştır. Verilerin analizinde ise doğrudan alıntılara dayanan betimsel analiz kullanılmıştır. Araştırma sonucunda Trabzon varyantının olay örgüsü, kahramanlar, olağanüstü olaylar ve şekil özellikleri bakımından diğeri varyantlarla büyük oranda benzerlikler göstermekle birlikte ayırt edici farklılıklar da taşıdığı tespit edilmiş ve bu farklılıklar "Sözlü Kompozisyon Kuramı" ve "Performans (İcra) Yöntemi" ışığında analiz edilerek açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dede Korkut Kitabı, Bamsı Beyrek, Bey Böyrek, Basi Böyrek, Bamsı Beyrek Trabzon varyantı.

**AN INVESTIGATION ON BASİ BÖYREK EPIC STORY- A TRABZON VERSION OF
BAMSİ BEYREK EPIC STORY**

ABSTRACT

Dede Korkut works in our country can be divided into two main branches. One of them is the copies of Dede Korkut's book and the other is the studies on the versions of Dede Korkut's narratives in Anatolia. In the field researches conducted by the researchers, various versions of the stature of Dede Korkut from many regions were compiled at different times and subjected to scientific analysis and published. In this context, Bamsı Beyrek is the boy which has been determined to have the most versions. The Trabzon version was first published in 1931 by Bartın Newspaper with the signature of Ahmet Baha by propagating from Hamamîzâde İhsan live. This narrative, which was published as a column in the newspaper, is both very short and incomplete. Therefore, Orhan Şaik Gökyay evaluated it as the shortest version in Anatolia and no scientific investigation has been conducted until today. However, in 2003, the narrative that we compiled from the village of Bengisu (formerly known as Kisarna) in Trabzon province with the name Basi Böyrek is a fairly Bamsı Beyrek version with both its plot and heroes, and this completes the points left missing by the previous publication. In this context, the aim of the study is to share the whole Trabzon version of Bamsı Beyrek with the scientific world for the first time and to make the first scientific study on this version. The research design was structured as a

* Bayburt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, turgaykabak@gmail.com , Orcid No: 0000-0002-0823-3074

document research. The sampling method of the research is purposeful sample. The Trabzon version mentioned before was studied in the purposive sample. In the analysis of the data, descriptive analysis based on direct quotations was used. As a result of the research, it was found that Trabzon version has a great similarity with other versions in terms of plot, heroes, extraordinary events and form characteristics, but also has distinctive differences, and these differences are explained with "Theory of Oral Composition" and "Performance Method."

Keywords: Dede KorkutBook, Bamsı Beyrek, Bey Böyrek, Bası Böyrek, Trabzon version of Bamsı Beyrek.

GİRİŞ

Dede Korkut Kitabı içeriğinde bulundurduğu inanç, ritüel, sosyal yaşam, siyasi ilişkiler, sözlü edebiyat örnekleri ve çok katmanlı tarihi yapısı ile Türk edebiyatı ve kültürü açısından en önemli kaynaklardan birisidir. Çünkü Dede Korkut Kitabı Türk milletinin kültürünü yansıtan, adeta kültürel kodlarını taşıyan bir eserdir (Emeksiz 2016: 20-23; Gümüş 2018: 141). 2018 ve 2019 yılları Dede Korkut çalışmaları açısından çok önemli iki yıl olmuştur. 2018 yılında UNESCO Türkiye Milli Komisyonu'nun da çabaları ile Dede Korkut destan geleneği UNESCO İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsili Listesi'ne "Dede Korkut-Korkut Ata Mirası: Kültürü, Efsaneleri ve Müziği" başlığı ile kaydedilmiştir. 2019 yılında da Bayburt Üniversitesi ev sahipliğinde düzenlenen "Dünya Kültür Mirası Dede Korkut Uluslararası Sempozyumu"nda Prof. Dr. Metin Ekici tarafından eserin üçüncü nüshası olan Türkmen Sahra Nüshası'nın bulunduğu ilan edilmesi ve bu nüsha içerisinde yer alan "Salur Kazan'ın Yedi başlı Ejderhayı Öldürmesi" adlı 13. boyun tebliğ olarak sunulması Türk dünyasında çok geniş yankı uyandırdı. Türk dünyasının ve ilim âleminin dikkatlerinin yeniden Dede Korkut'a yöneldiği bu süreçte Dede Korkut Kitabı ve Dede Korkut boylarının Anadolu'da yer alan varyantları üzerine yapılacak çalışmalar UNESCO'nun da tescillediği gibi bu geleneğin sahiplerinden birisi olan ülkemiz için daha çok önem kazandı. Zira eserin İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsili Listesine kabul edilmesi, geleneğin yaşatılması ve araştırılıp incelenmesi bağlamında ülkemize ve Türkoloji camiasına büyük bir görev ve sorumluluk yüklemektedir.

Dede Korkut üzerine başta Türkiye olmak üzere dünyanın çeşitli ülkelerinden, eserin ortaya çıktığı günden bugüne kadar yüzlerce çalışma yapılmıştır. Ülkemiz bu konuda oldukça zengin bir literatüre sahiptir. Bu literatür incelendiği zaman yapılan çalışmaları genel olarak iki ana kola ayırmak mümkündür. Bunlardan birisi Dede Korkut Kitabı'nın nüshaları üzerine yapılan metin merkezli çalışmalar, diğeri de Dede Korkut boylarının Anadolu'da yaşayan varyantlarının derlenip incelenmesini amaçlayan saha araştırması temelli çalışmalardır. Bugüne kadar Anadolu'nun çeşitli illerinden Tepegöz, Deli Dumrul ve Bamsı Beyrek'in pek çok varyantı derlenmiş ve incelenmiştir (Gökyay 1973: CDLII-DLXXVII). Ancak bu anlatılar içerisinde en çok varyantı bulunan Bamsı Beyrek'tir. Kökeni çok daha eski dönemlere ve Orta Asya coğrafyasına kadar giden Bamsı Beyrek'in (Boratav 2018: 50-52) Anadolu'da Bayburt, Erzurum, Kilis, İstanbul, Konya, Kayseri, Bartın, Elazığ, Yozgat gibi farklı bölgelerde yer alan pek çok ilde varyantları araştırmacılar tarafından derlenip yayınlanmıştır. Bamsı Beyrek'in Trabzon varyantı ise ilk olarak 1931 yılında Bartın Gazetesi'nin 317. sayısında "Oğuz Destanından <<Bey Böyrek>> in Trabzon varyantı" başlığıyla yayımlanmıştır.

Aynı metne daha sonra Orhan Şaik Gökyay tarafından “Rivayetler içinde en kısası budur” ifadesi ile birlikte Dedem Korkudun Kitabı (1973) adlı eserinde gazeteden alıntılanarak yer verilmiştir. Orhan Şaik Gökyay’ın da ifade ettiği gibi hikâye çok kısadır ve Bey Böyrek’in annesinin onu zehirlemek için kurduğu tuzaktan Bengiboz’un yardımı ile kurtulmasıyla sonlanmaktadır (Baha 1931; Gökyay 1973: CDLXII).

2003 yılında Trabzon merkeze bağlı Bengisu (eski adı Kisarna) köyünden (Kaynak Kişi: Nadide Abanoz) derlenen Bası Böyrek adlı hikâyede olaylar Bey Böyrek’in ölümden kurtulmasından sonra da devam etmekte, bir dizi maceradan sonra Bası Böyrek ile Akdavat kızının evlenmeleri ile son bulmaktadır.

Çalışmada, Trabzon’dan derlenen bu varyantın kahramanları, anlatıda yer alan olağanüstü olaylar ve anlatının şekil yapısı üzerinde ilgili literatürden de yararlanılarak bir inceleme yapılacaktır.

1. KAHRAMANLAR

İnsanoğlunun çevresinde gördüğü, duyduğu ve hissettiği her şeyi hikâye edebilme yeteneği vardır. Bu yetenek sayesinde insanlar ilk çağlardan günümüze kadar elde ettikleri bütün birikimleri hikayeleştirerek gelecek kuşaklara aktarma imkanı bulmuştur. İnsanoğlu bu imkânı kullanırken özellikle milleti, dini veya mensup olduğu grup için büyük fedakârlıklar yapmış, kendini feda etmiş kişileri ve varlıkları iyi kahramanlar; kötülük yapmış, kişi ve varlıkları da kötü kahramanlar olarak kodlayıp bir anlamda simgeleştirerek bu anlatıları dinleyip ders almasını istediği gelecek kuşaklara aktarmıştır (Elban 2018; Gür 2008).

1.1. İnsanlar

Bası Böyrek: Hikâyenin başkahramanıdır. *Dede Korkut Kitabı*’ndaki Bamsı Beyrek’i karşılayan kahramandır. Anadolu varyantlarında Bey Böyrek, Beyrek, Böyrek gibi birbirine benzer adlar taşıyan kahraman, Trabzon varyantında Bası Böyrek adını almaktadır. Asil bir soydan gelen Bası Böyrek’in ad alması *Dede Korkut Kitabı*’ndaki Bamsı Beyrek’ten biraz farklıdır; çünkü Bası Böyrek, herhangi bir kahramanlık göstermeden ad almaktadır. Ancak adını Aksakallı ermişin vermesi, Bamsı Beyrek’in adını Dede Korkut’un vermesiyle benzerlik göstermektedir. Ayrıca iki kahramanın da uzun süren bir çocuksuzluk döneminden sonra doğmaları ve 40 yiğitlerinin bulunması iki kahraman arasındaki benzerlikler arasındadır.

Akdavat Kızı: Diğer bütün varyantlarda Akkavak Kızı olarak anılmasına rağmen sadece bu varyantta Akdavat Kızı olarak adlandırılan ve *Dede Korkut Kitabı*’ndaki Banı Çiçek’i karşılayan kahramandır. Yemen Dağı’nda insan kellesinden yapılmış bir sarayda yaşayan Akdavat Kızı, Banı Çiçek gibi kahraman, güçlü kuvvetli, savaşçı ve aynı zamanda zeki bir kadın tipi ortaya koymaktadır. Bu özellikleriyle Türk destanlarında çizilen kahraman kadın tipinin (Bars 2014) bütün özelliklerini taşımaktadır. Bası Böyrek ile karşılaştığı zaman Banı Çiçek gibi onu çeşitli sınavlardan geçirmiş, en son güreş yapmış, hem zekâsını hem gücünü kuvvetini test ettikten sonra kendisi ile evlenmeye layık bir yiğit olduğuna karar vermiştir. Ayrıca Akdavat Kızı’nın da Banı Çiçek gibi hizmetinde yardımcısı olan kızlar vardır. Ancak *Dede Korkut Kitabı*’nda yer alan Bamsı Beyrek ile Banı Çiçek’in beşik kertmesi olmaları, Bası Böyrek varyantında yer almamaktadır. Bası Böyrek ile Akdavat Kızı beşik kertmesi değildir.

Bası Böyrek'in Ailesi ve mahiyeti: Bası Böyrek'in babası hükümdar, annesi de hükümdar eşidir. *Dede Korkut Kitabı*'nda Bey Böyrek'in babası olan Pay Püre/Kam ve eşi gibi onlar da çocuksuzluk çekmektedirler. Ancak metinde *Dede Korkut Kitabı*'ndan farklı olarak Bası Böyrek'in annesinin bir Yahudi ile ilişkisi vardır ve bu yüzden oğlunu öldürmek isteyen bir tiptir.

Metinde hükümdarın mahiyeti olarak veziri yer almaktadır. Vezir, sadece hikâyenin başında hükümdarın gurbete yaptığı yolculuk esnasında ona yoldaş olmakta; bundan sonra hiçbir yerde görülmemektedir.

Akdavat Kızı'nın ailesi: Anlatıda Akdavat Kızı'nın ailesinin nerede yaşadığı, hangi dine mensup olduğu, babasının bey mi, kral mı yoksa sıradan bir insan mı olduğu konusunda bilgi verilmemektedir. Akdavat Kızı'nın insan kafasından yapılmış bir kalede oturması, hizmetini gören kızların bulunması gibi bilgilerden yola çıkarak Akdavat Kızı'nın babası bir kraldır veya beydir diyebiliriz. Hikâyenin başında Bası Böyrek'in, Akdavat Kızı'nı aramak için Yemen dağına gittiği ifade edilmektedir. Bu bilgiden yola çıkarak Akdavat Kızı'nın babasının Yemen ülkesinin kralı olabileceği düşünülebilir. Ailenin hangi dine mensup olduğu konusunda da anlatıda açık bir bilgi bulunmamakla birlikte Akdavat Kızı'nın insan kellesinden yapılmış bir kalede oturması, ailesinin de kendisinin de Müslüman olamayacağı şeklinde yorumlanabilir. Zira Banı Çiçek'in de başta Müslüman olmadığı (Hıristiyan Peçeneklere mensup olduğu) bazı araştırmacılar tarafından iddia edilmektedir (Sultanzade 2019: 68). Ancak elimizdeki anlatıda mevcut olan insan kafasından yapılmış kale bizi daha eski mitolojik dönemlere götürmekte; Akdavat Kızı'nın Hristiyanlıktan da eski pagan bir dönemin izlerini taşıdığı izlenimi yaratmaktadır.

Kel Vezir ve adamları: Kel Vezir, *Dede Korkut Kitabı*'nda Banı Çiçek'i almaya çalışan Yaltacuk'u karşılamaktadır. O da Yaltacuk gibi hakkı olmadığı halde Bası Böyrek'in öldüğü haberinden yararlanarak Akdavat Kızı ile evlenmeye çalışır. Tam düğünleri olacağı sırada Bası Böyrek gelince aynı Yaltacuk'un kaçarak dana sazına girmesi gibi kaçarak kümese girer. *Dede Korkut Kitabı*'nda Yaltacuk, Bamsı Beyrek'e yalvarır ve af diler, Bamsı Beyrek de onu affeder. Bası Böyrek de Kel Vezir'i affeder ve kız kardeşiyle evlendirir.

Keloğlan: Türk sözlü anlatı geleneğinde önemli bir yere sahip olan Keloğlan tipine (Sakaoğlu 1998: 56) Bası Böyrek'te de rastlanmaktadır. Bası Böyrek'in haber sorduğu kervanda bir Keloğlan vardır ve Bası Böyrek'in sorduğu sorulara sadece o cevap verir. Bu cevapların karşılığında da kervancı başından 5 katır ödül alır.

Kral: *Dede Korkut Kitabı*'ndaki Bayburt Hisarı'nın beyi olan Parasar'a karşılık gelen kahramandır. *Dede Korkut Kitabı*'ndan anlaşıldığı kadarıyla Parasar, kâfirdir ve kalesi Bayburt Hisarı'dır; ancak Bası Böyrek'teki kralın dini, milliyeti ve Bası Böyrek'in esir düştüğü kalesinin nerede olduğu hakkında bir bilgi bulunmamaktadır.

Kralın Kızı: *Dede Korkut Kitabı*'ndaki Bayburt Hisarı'nın beyi olan Parasar'ın kızına karşılık gelen kahramandır. O da Parasar'ın kızı gibi Bası Böyrek'i düştüğü zindandan kurtarır; ancak arada bazı farklar vardır. *Dede Korkut Kitabı*'nda Parasar'ın kızı Bamsı Beyrek'e âşıktır ve kaleden kurtulması için babasından gizli bir şekilde Bamsı Beyrek'e yardımcı olur. Kralın kızının ise Bası Böyrek ile arasında bir gönül

ilişkisi yoktur. Bası Böyrek'i ve 40 yiğidini, babasını ikna ederek bahçeye çıkartır ve oradan da kaçımlarına yardımcı olur.

Kervancı Baş: Hikâyede bir yerde geçmektedir. Kralın zindanına düşen Bası Böyrek, o sırada zindanın önünden geçmekte olan bir kervandaki zil seslerini duyar ve kervan içinde yer alan Keloğlan ile konuşur. Burada kervancı başı, Keloğlan'a Bası Böyrek ile karşılıklı atışabildiği için 5 katır ödül verir.

Yahudi: Bası Böyrek'in annesi ile ilişkisi vardır ve bu ilişkinin duyulmasından korktukları için Bası Böyrek'i öldürmeye çalışır. Bu kahramanın *Dede Korkut Kitabı*'nda bir karşılığı yoktur.

Mustafa: Mustafa, anlatının birkaç yerinde ismi geçen bir kişidir. Olay örgüsünden anlaşıldığı üzere Bası Böyrek'in arkadaşıdır ve hikâyenin sonunda kralın kızı ile evlenir.

1.2. Olağanüstü Kahramanlar

Aksakallı Dede/ Boz Atlı Hızır: Eski Türk dininde var olan atalar kültünün (Roux 2011: 36) İslamiyet sonrası döneme yansımaları olan ve Türk anlatı geleneğinde Aksakallı, Aksakallı Dede, Göksakallı Hızır, Dede Korkut, Irkıl Hoca (Döğüş 2015: 89) gibi isimlerle karşımıza çıkan ve teogonik bir unsur olan (Kaya 2007: 75) bu kahraman, Bası Böyrek'te genel olarak Aksakallı Dede, bir kez de Boz Atlı Hızır olarak görünmektedir.

İslamiyet'in de etkisi ile Anadolu sahası halk inanışları içerisinde Allah'ın insanların hayatını düzene sokmak, kolaylaştırmak ve tabiatı yönetmek için gönderdiği kutsal bir ruh, nebi, veli hatta melek olduğuna inanılan (Kaya 2007: 75) Aksakallı Dede/Boz Atlı Hızır tipi, Türk anlatı geleneği içerisinde birçok işlev üstlenmektedir. Bu görevlerden birisi çocuksuz olanların çocuk sahibi olmalarına yardımcı olmaktır (Aça 2015: 13). Bası Böyrek'in padişah olan babası da çocuksuzluktan mustarıptır. Onun çocuğu, atının da tayı olmamaktadır. Bu durumdan iyice bunalan padişah, veziri ile yolculuğa çıkar ve bu yolculuk esnasında bir anda karşılaştıkları Aksakallı Dede ona bir elma verip "bu elmayı eşinle ye, kabuğunu da atına ver" der. Aksakallı Dede'nin verdiği elmayı eve götürüp eşi ile birlikte yerler ve onların bir oğlu, elmanın kabuğunu yiyen atlarının da bir tayı olur.

Çocuksuz aileleri çocuk sahibi yapma özelliğine sahip olan Aksakallı Dede'nin doğan çocuğa ad vermesi anlatılarda sıkça karşılaşılan olaylardan birisidir. *Dede Korkut Kitabı*'nda Dede Korkut'un başta Bamsı Beyrek olmak üzere yeni doğanlara ad vermesi (Çakan 2019: 47) gibi Bası Böyrek'in adını da Aksakallı Dede vermektedir.

Türk halk anlatılarında Aksakallı Dede'nin dikkat çeken yaygın özelliklerinden birisi de aniden görünüp yok olabilmesidir (Abalı 2017: 190). Ak Han ve Atın Taycı masalında çocuğun adını veren Aksakallı ihtiyarın birden bire ortaya çıkıp kaybolması (Ögel 2010a: 316) gibi bir durum Bası Böyrek'te de yaşanmaktadır. Bası Böyrek'in babası padişahın yanında bir anda biten Aksakallı Dede, ona elmayı verdikten sonra padişahın hediye vermesini beklemeden ortadan kaybolmuş, çocuğun adının verileceği törende de birden ortaya çıkıp çocuğa ve taya adlarını verdikten sonra yine padişahın hediyesini vermesini beklemeden aniden ortadan kaybolmuştur.

Kaynağı İslamiyet öncesi dönemde var olan Boz atlı yol iyesine ve Televüt Türk boylarındaki Kıratlı koruyucu ruha kadar uzanan Boz atlı Hızır, İslamiyet sonrası anlatılarda özellikle darda kalanlara yardıma koşması ile ön plana çıkan bir Aksakallıdır (Ögel 2010b: 92-93; Sarıkaya 2007: 75; Döğüş 2015: 89). Türk anlatı geleneğindeki bu görünümüne uygun olarak Boz atlı Hızır, Bası Böyrek'in kaleden kaçmaya çalıştığı esnada ortaya çıkar ve Bengü Boz ile Bası Böyrek'in buluşmasını sağlayarak Bası Böyrek'in esaretten kurtulup kaçmasına yardımcı olur.

Bengü Boz: Eski Türk dünyasında insanın ayrılmaz dostu olan at, Tanrılara kurban olarak sunulan ve gökle (Gök Teñri ile) bağlantılı olduğuna inanılan bir hayvandır. Türkler arasında çok eski çağlarda oluşmaya başlayan atın gök kökenli bir hayvan olduğu düşüncesinin bir yansıması olarak 12 Hayvanlı Türk Takvimi'nde "at ayı" haziran ayına, yani güneşin en yüksek noktada bulunduğu zamana denk gelmektedir. Ayrıca Kutadgu Bilig'de at, zamanın simgesi olarak geçmekte, birçok yerde de uçan at simgesine göndermelerde bulunmaktadır. Son olarak Turfan metinlerinde at resimlerinin maviye, yani göğün rengine boyanması da bu düşüncenin bir yansıması olarak gösterilebilir (Roux 2011: 35; Turan 2016; Çoruhlu 2010: 161-163).

Türk mitolojisindeki görünümlerine uygun olarak Türk anlatı geleneğinde de (masal, efsane, destan, halk hikâyesi vb.) atlar, sahibinin en büyük yardımcısı yoldaşdır. Konuşma, uçma, gelecekte olacakları sezip sahibini uyarma, pusudan kurtarma gibi pek çok olağanüstü özelliklere sahip olan atlar, anlatılarda karakteristik özelliklere sahip, ismi ile anılan birer kahraman olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Onlar erin kanadı, en yakın yoldaşı, silah arkadaşı ve sırdaşdır. Örneğin Kırat, her dara düştüğünde Köroğlu'na, Kara Kaytaç, devin öldürülmesinde Kirmanşah'a yardım eder, Nedim Şah'ın zehirli yemeği yemesine atı engel olur, Şah İsmail'in yardımcısı atı Kamertay'dır (Çoruhlu 2010: 161-163; Alptekin 1997: 302; Gömeç 2016).

Türk anlatı geleneğine uygun olarak Bası Böyrek'in en büyük yardımcısı da atı Bengü Bozdur. Bengü Boz, geleceği görebilen ve konuşabilen bir attır. Bu özellikleriyle Bası Böyrek'i olacaklar hakkında sürekli uyarır. Onu annesinin kurduğu tuzaklardan ve hem annesinin hem Akdavat Kızı'nın zehirleme çabalarından kurtarır. Akdavat Kızı'nın tabi tuttuğu çeşitli sınavlarda yardımcı olarak başarıyla bu sınavları geçmesini sağlar. Bası Böyrek, kralın kalesinde esir düştüğü zaman da Boz Atlı Hızır ile birlikte onun kaçıp kurtulmasına yardım eder.

Yotay Tazı: Anlatıda Bengü Boz'un kardeşi olarak zikredilmektedir. Ancak isminin içinde "tazı" olması dikkat çekmektedir. Çünkü Bey Böyrek'in bazı varyantlarında kahramanla birlikte atı ve tazısı da doğmaktadır. Bu tazı, aradan uzun yıllar geçmesine rağmen Bey Böyrek gurbetten döndüğün bile hemen onu tanıyıp üzerine atlamaktadır (Alptekin 2016: 383). Ayrıca "Bey Böyrek ile Karatay" adlı varyantta bu tazının adının Geltazı olduğu zikredilir (Alptekin 2016: 665). Bazı anlatılarda Bengü Boz'un kardeşinin adı Hudey Taydır (Alptekin 2016: 142). Bu bilgilerden yola çıkarak bu varyantta anlatıcı, Bengü Boz'un kardeşi Hudey Tay ile Geltazı'yı birbirine karıştırarak Yotay Tazı ismini ortaya çıkarmıştır denilebilir.

Devler: Devler ile insanlar arasında tarihin karanlık dönemlerinde geçmiş maceralar dünya anlatı geleneğinde çok hacimli bir yer tutmaktadır. Masallarda

devlerin iki yüz civarında tiplmesi tespit edilmiş olmasına rağmen destanlar için böyle bir çalışma yapılmamıştır (Yıldız, 2010: 41). Konu Türk destanları açısından düşünülürse destanlarda yer alan devler, iyi huylu devler ve kötü huylu devler olarak iki ana kategoriye ayrılabilir. Oğuz sahası destancılık geleneği içerisinde kötü huylu devler deyince ilk akla gelen Dede Korkut boylarından “Basat Depegözi Öldürdüğü Boy”da yer alan Tepegöz’dür (Yıldız 2010: 41-42; Ergin 2011: 206-215).

Bası Böyrek’in karşılaştığı dev anası ve oğulları ise hem iyi huylu dev hem kötü huylu dev özellikleri göstermektedirler. Dev anası ve çocukları normalde insan eti yemektirler; ancak Bası Böyrek gizlice yanaşıp dev anasının göğsünü emdikten sonra dev anası onu oğlu, oğulları da kardeşi olarak kabul eder ve yemezler. Yolculuk esnasında devlerin teyze çocuklarıyla karşılaşacağını bildikleri için Bası Böyrek’e bir mektup yazıp verirler. Devlerin teyze çocukları da bu mektubu gördükten sonra Bası Böyrek ve atına dokunmaz, ona yardımcı olurlar. Böylece Bası Böyrek ve atı devlere yem olmaktan kurtulur.

Şeytan: Şeytanla ilgili Müslüman gelenek, kendinden önce gelen iki kutsal din, Musevilik ve Hıristiyanlık ile esas olarak benzerdir. İslam’ın kutsal kitabı Kur’an’da Şeytanın iki ismi vardır.

Bu isimlerden birisi İblis, diğeri Şeytandır. İblis, tekil haldedir ve her zaman bir kişinin adıdır. Kur’an’da İblis kelimesi toplamda dokuz kez geçer ve bunun yedisi İblis’in gözden düşmesi ile ilgilidir. Bazı yorumcular İblis’in isyan etmesinin bir sonucu olarak diğeri adını –Şeytan- aldığını, bazıları ise Kur’an’ın Allah ile ilişkisinde Şeytan’a işaret etmek için İblis adını, insanlarla ilişkisinde ona işaret etmek için Şeytan adını kullandığını söylemektedirler. Ancak nasıl yorumlanırsa yorumlansın Şeytan ile İblis’in aynı kötü varlık olduğu, bu iki ismin de aynı varlık için kullanıldığı açıktır. Kur’an, Şeytan’ı kötü, lanetlenmiş, reddedilmiş ve taşlanarak cezalandırılmış olarak tasvir etmektedir. Kur’an’da Şeytan adı genellikle insanları ayartma ve baştan çıkarma olayları ile bağlantılı olarak İblis’ten daha çok geçmektedir (Russell 2001: 56-59).

Kur’an’da yüklenen olumsuz sıfat ve nitelermelere uygun olarak Şeytan, Türk anlatı geleneğinde de daima insanları yoldan çıkararak, kötülüğe sevk eden olumsuz bir varlık olarak konumlandırılmıştır. Bası Böyrek anlatısında da Şeytan bir kez geçmektedir. Anlatıda Bası Böyrek ve 40 yiğidi ava çıkarlar. Avda karşılarına ceylan suretinde çıkan Şeytan’ı avlamak için takip ederken hiç farkında olmadan kralın korusuna ulaşırlar ve daha sonra bu koruda esir düşerek 7 yıl yatacakları zindana hapsedilirler. Görüldüğü gibi Şeytan, Bası Böyrek ve 40 yiğidini tuzağa sürüklemekte ve onları kandırarak esir düşmelerine sebep olmakta, böylece anlatı geleneğindeki kötücül fonksiyonunu yerine getirmektedir.

2. OLAĞANÜSTÜ OLAYLAR

Türk anlatı geleneği içerisinde gündelik hayatta karşılaşılmayan olağanüstü olaylar sıkça karşımıza çıkmaktadır. Türk mitolojisi ile yakından ilişkisi olan ve özellikle sıradan insanların değil de başkahramanların veya evliya, pir gibi kutsiyet atfedilen kişilerin gerçekleştirdiği olağanüstü olayların, anlatıların düğüm ve çözüm aşamalarında önemli fonksiyonları vardır. Anlatılarda karşılaşılan olağanüstü olaylar tek bir şekilde değildir. Anlatının türüne veya olağanüstü olayı gerçekleştiren kahramanın

özelliklerine göre bu olaylar don değiştirmeden konuşmaya kadar değişiklikler gösterebilmektedir.

Türk anlatıları içerisinde en çok karşılaşılan ve kökeni Türk mitolojisine kadar uzanan olağanüstü olayların başında don değiştirme gelmektedir. Don değiştirme, çoğu zaman sihirbaz, cadı ya da Tanrı gibi üstün özelliklere sahip birisi tarafından bir iyiliğin ödülü veya kötülüğün cezası olarak gerçekleştirilen bir eylemdir. Don değiştirme taş kesilme gibi kademeli olarak gerçekleşebileceği gibi dua, efsun, tokat, sopa vb. bir etkenin etkisi ile birden de gerçekleşebilir (Türkan 2008: 137). Türk destanlarında, masallarında, efsanelerinde don değiştirme ile ilgili geçen deyimleri toplayan Bahaeddin Ögel “Kabul-ma, boz bir doğan oldu, onun donuna girdi, türleme, silkinme, giyimini giyme, kalıp, büründüm göründüm” gibi deyimlerin Türk dünyası anlatı geleneğinde yoğun bir şekilde geçtiğini ifade etmektedir (Ögel 2010b: 133-140). Bası Böyrek’te şekil değiştirme olayı iki yerde geçmektedir. Birincisinde dev anasının attığı tokat ile Bası Böyrek değneğe, atı Bengü Boz ise süpürgeye dönüşür. Böylece dev anasının oğullarının gazabından kurtulurlar. İkincisinde ise şeytan ceylan donuna girerek ava çıkan Bası Böyrek ve arkadaşlarını kandırarak kralın bahçesine getirir. Geldikleri bahçede ise uykuya dalarak 7 yıl yatacakları zindana düşerler.

Türk kültüründe önemli bir yere sahip olduğu için şahsına mezarlar yapılan atlar (Ögel 2003: 293) Türk anlatı geleneğinde kahramanların en büyük yardımcılarıdır ve sıradan hayvanlar değildir. Adeta bir alp tipi olan atlar konuşmak, uçmak, geleceği görebilmek gibi pek çok özelliğe sahiptir (Çınar 2002). Bası Böyrek’in atı Bengü Boz da Bası Böyrek ile konuşmak, gelecekte olacakları önceden sezip Bası Böyrek’i kurulan tuzaklardan kurtarmak gibi olağanüstü özellikler göstermektedir.

Dede Korkut Kitabı’nda “Dirse Han Oğlu Buğaç Han Boyı”nda Kam Gan oğlu Bayındır Han yılda bir kez toy düzenlemektedir. Bu toyda Bayındır Han’ın emri ile bir yere ağ otağ, bir yere kızıl otağ bir yere de kara otağ kurulur. Han bu otağlardan kara otağa oğlu kızı olmayanların, ağ otağa oğlu olanların, kızıl otağa da kızı olanların oturtulmasını emreder (Ergin 2011: 78). Bayındır Han’ın emri ile otağ kurulmasına benzer bir şekilde Bası Böyrek’te de Akdavat Kızı’nın emri ile önce yeşil, daha sonra beyaz bir çadır kurulur. Ancak bu çadırların karşısına Hak tarafından olağanüstü bir şekilde Bası Böyrek için de önce yeşil daha sonra beyaz bir çadır kurulur. Türk mitolojisinde beyaz renk en yaygın renklerden birisidir; çünkü beyaz renk gök renginin yerine geçerek onu ikinci plana atmıştır. Birçok Türk boyunda zaman içerisinde Gök Tanrı kavramının yerine Ülgen geçmeye başlayınca Ülgen’in rengi olan beyaz renk de mavi yerine ya da mavi gibi (gök mavisi) Ülgen’in rengi haline gelmiştir. Bu sebeple gök veya gökle ilgili durumlarla bağlantılı olarak beyaz renk de Türkler arasında kutsiyetle bağlantılı renkler arasında sayılmıştır (Çoruhlu 2010: 211-212). Nasıl ki Türk mavisi rengini gökten almışsa, yeşil de rengini doğadan almıştır. Başka bir deyişle mavi denilince akla gök geliyorsa yeşil deyince de yer gelmektedir. Gök ve yerin birbirini tamamlaması gibi mavi ve daha sonra onun yerine kullanılmaya başlayan beyaz rengi de birbirini tamamlamaktadır (Çoruhlu 2010: 213). Bu açıdan bakıldığı zaman gök ve yer iki farklı parçadır; ancak bu parçalar birleşerek bir bütünü yani evreni oluştururlar. Anlatıdaki beyaz ve yeşil çadırlar da sembolik olarak bir bütünün iki parçası olan Bası Böyrek ile Akdavat Kızı’nı simgeliyor diyebiliriz. Bu iki parçanın birleşmesi ile bir bütün oluşacaktır.

Türk anlatı geleneğinde en çok karşılaşılan olağanüstü olaylardan birisi de sözlükte “Yerin düşürülmesi, mesafenin kısalması suretiyle gerçekleşen keramet, uçmak” (Uludağ 2005: 345) ve “zaman içinde zaman yaratılması, uzun sürelerin kısa bir süreye sığdırılması” (Uludağ 2005: 66) olarak açıklanan tayy-ı mekân ve bast-ı zaman olaylarıdır. Bir kişinin zamanı ve mekânı aşarak bir anda bir yerden başka bir yere ulaşması olarak açıklayabileceğimiz bu olay halk hikâyeleri, efsaneler ve masallarda sıkça karşılaşılan bir durumdur. Bası Böyrek’te de bu durumla iki yerde karşılaşılmaktadır. Birincisi Bası Böyrek’in babası veziri ile yola çıktığında ona elmayı veren pir/aksakallı, tam çeşme başında azıklarını yerken bir anda ortaya çıkıp elmayı verir ve ondan sonra bir anda ortadan kaybolur. Bası Böyrek büyüüp ad verilmesi için toplantı yapıldığı sırada da yine aynı şekilde aksakallı/pir bir anda ortaya çıkıp çocuğun ve tayın adını verdikten sonra biranda ortadan kaybolur.

Hikâyenin ilerleyen bölümlerinde Bası Böyrek, kralın kalesinde esir düşer. Bir zaman sonra kralın kızının yardımı ile kaleden kurtulur ve Hızır’ın da yardımı ile atı Bengü Boz ile birbirlerine kavuşurlar. Bundan sonra Bası Böyrek gözünü bir kez yumup açar ve çeşme başına gelmiş olurlar. Bu çeşme Bası Böyrek’in ülkesindedir ve tam da o gün Bası Böyrek’in sevdiği Akdavat Kızı ile Kel Vezir’in düğünleri yapılacaktır. Bası Böyrek ve Bengü Boz göz açıp kapayıncaya kadar bir ülkeden başka bir ülkeye geçerek düğüne yetişirler ve bu düğünü engellerler.

3. ŞEKİL VE İÇERİK ÖZELLİKLERİ

Eldeki metin, nazım-nesir karışık bir yapıda olmakla birlikte çoğunlukla nesir halindedir. Metnin nazım kısımları genellikle karşılıklı konuşma kısımlarıdır. Anlatıcı, hikâyenin özellikle duyguların ön plana çıktığı, tansiyonun yükseldiği karşılıklı konuşma kısımlarında nazma başvurmaktadır. Örneğin *Dede Korkut Kitabı*’nda Bey Böyrek’in düğün alanına geldikten sonra sazı eline alıp âşık gibi sahneye çıkması gibi Bası Böyrek de son anda Akdavat Kızı’nın düğününe yetişir ve bu sahne nazımla anlatılır.

İçerik açısından ele alındığında Bası Böyrek, diğer Bamsı Beyrek varyantları ile benzerlikler göstermekle birlikte farklılık gösterdiği noktalar da vardır. Bu açıdan eldeki anlatı,(epizotların tamamının olduğu) tam bir varyant olma özelliği taşımaktadır.

Benzerliklere örnek olarak Bası Böyrek’in de diğer varyantlarda olduğu gibi doğumunun zor olması, doğumda pir, evliya, dede gibi ulu bir kişinin rol oynaması, babası ile annesinin bu ulu kişi tarafından verilen elmayı yedikten sonra doğması, bir süre kendisine arkadaşları tarafından “Adsız” şeklinde hitap edilmesi, adını ulu kişinin gelip koyması, olağanüstü özelliklere sahip bir binite (Bengü Boz) sahip olması, sevdiği kızı birtakım sınavlardan geçtikten sonra almaya hak kazanması, bir kalede esir düşmesi, esirliği esnasında sevdiği kızın başka biriyle evlendirilmek istenmesi, Hızır/ulu kişinin macera boyunca yardımcı olması, esaretten kale sahibi padişahın/beyin kızının yardımı ile kurtulması, anlatının sonunda sevdiği kişiye kavuşması ve kırk gün süren bir düğün yapmaları gibi unsurlar sayılabilir (Ergin 2011: 116-153; Gökyay 1973: CDLXVII-DXXIX; Üçüncü 2015: 15-136).

Farklılıklara örnek olarak da Bası Böyrek’te her varyantta bulunmayan dev anası, çocukları ve onların yine dev olan teyze çocuklarının olması, bu devlerin Bası Böyrek’e yardım etmeleri, sınavı padişahın değil de bizzat Akdavat Kızı’nın kendisinin

yapması, Bası Böyrek'in annesinin Yahudi ile ilişkisi olduğu için onu öldürmek istemesi (bu motif Kilis ve Yozgat varyantlarında vardır), Akdavat Kızı'nın insan kellesinden yapılmış bir kalede oturması gibi öğeler gösterilebilir (Ergin 2011: 116-153; Gökyay 1973: CDLXVII-DXXIX; Üçüncü 2015: 15-136).

Olay örgüsü ve anlatının temel kahramanlarına bakıldığı zaman genel olarak aynı formatta olmakla birlikte hem yan kahramanlarda ve bunların işlevlerinde hem de ayrıntıda kalan olaylarda varyantlar arası farklılıkların bulunması "Sözlü Kompozisyon Kuramı" ve "Performans (İcra) Yöntemi" ile açıklanabilir. Çünkü bu kuramlara göre bir anlatıyı oluşturan formül ve tema diyebileceğimiz iki unsur vardır. Bu unsurlardan bazıları ezberlenmiş, bazıları da öğrenilmiştir. Bir anlatıcı herhangi bir fikri veya olayı anlatmak için ezberlediği ve öğrendiği bu kalıpların arasını yeteneği, anlatma ortamı ve anlatmaya eşlik eden bir müzik aletinin bulunup bulunmamasına göre değişik şekillerde doldurur. Bu da her anlatmada, ana fikir değişmemekle birlikte hikâyeye yeni unsurların eklenip çıkarılmasına sebep olur. Böylece bir anlatının çeşitli varyantları ortaya çıkar (Ekici 2008: 85-89).

Sonuç

Türk kültür ve edebiyatı açısından önemli bir yere sahip olan *Dede Korkut Kitabı* ortaya çıkarıldığı ilk günden günümüze kadar üzerinde tez, makale, tebliğ, kitap gibi yüzlerce yayın yapılmasına rağmen Türkoloji dünyasındaki önemini hala korumakta ve yeni yeni çalışmalara konu olmaya devam etmektedir. Bu çalışmalara rağmen 2019 yılında ortaya çıkarılan üçüncü nüsha ve 13. Boy Dede Korkut ile ilgili hâlâ gün yüzüne çıkarılmayı bekleyen pek çok bilinmeyen olduğu gözler önüne sermektedir. Bu bağlamda incelenen Bamsı Beyrek'in Trabzon varyantı da yeni bir varyant olarak değerlendirilebilir. Çünkü ilk kez 1931 yılında Bartın Gazetesi'nde Ahmet Baha tarafından Hamamizade İhsan Bey'den naklen yayınlanan varyant, tamamlanmamış bir varyanttır. Adeta hikâyenin sadece baş kısmının bulunduğu bu yayın Bamsı Beyrek'in Trabzon varyantının da bulunduğunu haber vermesi açısından çok önemli olmakla birlikte diğer varyantlara bakıldığı zaman çok eksiktir. Bu yayın, o eksikliği tamamlayarak Trabzon varyantının tamamını bilim dünyasına kazandırmaktadır.

Eldeki metin olay örgüsü, kahramanlar, olağanüstü olaylar ve şekil özellikleri açısından incelendiği zaman *Dede Korkut Kitabı*'nda yer alan Bamsı Beyrek boyu ve bu boyun Anadolu'da tespit edilen varyantları ile aynı temel üzerine oturmakla birlikte olay örgüsünün ve kahraman özelliklerinin ayrıntılarında farklılıklar göstermektedir. Ayrıca eldeki metin diğer varyantlar gibi destandan çok masal ve halk hikâyesi türünün özelliklerini göstermektedir. Bu durumdan da anlaşılmaktadır ki, zaman içerisinde destan geleneğinin zayıflaması ile birlikte anlatı, destan hüviyetinden sıyrılarak farklı formlara yönelmiş ve bu şekilde sözlü kültür geleneği içerisindeki varlığını devam ettirmiştir.

KAYNAKLAR

- ABALI, İsmail, (2017). "Leyla ile Mecnun Dizisinde "Aksakal" Motifinin Güncellenmesi". *Türkiye'de Bir Kurmancan Datka Prof. Dr. Nerin Yayın Armağanı*, 188-194.
- AÇA, Mehmet, (2005). "Türk İnanış ve Düşünüş Sisteminde Meyve", *Prof. Dr. Fikret Türkmen Armağanı*. İzmir: Kanyılmaz Matbaası, 11-22.
- ALPTEKİN, Ali Berat, (1997). *Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- ALPTEKİN, Mehmet, (2016). Bamsı Beyrek Destanı Üzerinde Karşılaştırmalı Bir Araştırma (İnceleme Metin). (Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- BARS, Mehmet Emin, (2014). "Ak Kağan Destanında Kadın Tipi". *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi (TEKE)*, Cilt: 3, Sayı: 3, 94-111.
- BORATAV, Pertev Naili, (2018). *Halk Hikâyeleri ve Halk Hikayeciliği*, Ankara: BilgeSu Yayınları.
- ÇAKAN, Ayşegül, (2019). *Dede Korkut Hikayeleri –Kitab-ı Dedem Korkut-*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- ÇINAR, Ali Abbas, (2002). "Türk Destanlarında Alp Tipi At". *Milli Folklor*, 56, 153-157.
- ÇORUHLU, Yaşar, (2010). *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*, İstanbul: Kabalıcı Yayınları.
- DÖĞÜŞ, Selahattin, (2015). "Anadolu'da Hızır-İlyas Kültü ve Hidrellez Geleneği". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 75, 77-100.
- EKİCİ, Metin, (2008). "Araştırma Yöntemleri", *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*. (Ed. M. Öcal Oğuz). İstanbul: Grafiker Yayınları.
- EKİCİ, Metin, (2019). *Dede Korkut Kitabı Türkistan/Türkmen Sahra Nüshası Soylamalar ve 13 Boy Salur Kazan'ın Yedi Başlı Ejderhayı Öldürmesi*, İstanbul: Ötügen Yayınları.
- ELBAN, Mehmet, (2018). "Türk Düşüncesinde ve Eğitiminde Kahramanların/Büyük Adamların Rolü". *Motif Akademi Halk Bilimi Dergisi*, 22, 98-116.
- EMEKSİZ, Abdülkadir, (2016). *Dede Korkut'un Paltosu*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- ERGİN, Muharrem, (2011). *Dede Korkut Kitabı I*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- GÖKYAY, Orhan Şaik, *Dedem Korkudun Kitabı*, İstanbul: Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Kültür Yayınları, 1973.
- GÖMEÇ, Sadettin Yağmur, (2016). "Türk Kültüründe At". *Uluslararası Sempozyum: Geçmişten Günümüze Bozkır Bildiri Kitabı*, 819-834.
- GÜMÜŞ, İbrahim, (2018). "Metin, Doku ve Konteks Bakımından Bey Böyrek'in Safranbolu Eş Metni". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 60, 140-147.
- GÜR, Nagihan, (2008). "Sosyal Haydut" Düzleminden "Halk Kahramanı" Statüsüne Bir Yükseliş: Köroğlu ve Sergüzeşti". *Milli Folklor*, 79, 45-49.
- KAYA, Muharrem, (2007). *Mitolojiden Efsaneye*, Ankara: Bağlam Yayınları.
- ÖGEL, Bahaeddin, (2003). *İslamiyetten Önce Türk Kültür Tarihi Orta Asya Kaynak ve Buluntularına Göre*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

- ÖGEL, Bahaeddin, (2010a). *Türk Mitolojisi*, C.1, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- ÖGEL, Bahaeddin, (2010b). *Türk Mitolojisi*, C.2, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- ÖZSOY, Bekir Sami, (2017). *Dede Korkut Kitabı*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- ROUX, Jean-Poul, (2011). *Eski Türk Mitolojisi*, Ankara: BilgeSu Yayınları.
- RUSSELL, Jeffrey Burton, (2001). *Lucifer Ortaçağ'da Şeytan*. Çev. Zeliha Güler. İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- SAKAOĞLU, Saim, (1998). *Dede Korkut Kitabı İncelemeler-Derlemeler-Aktarmalar I*,Konya: Selçuk Üniversitesi Yaşatma ve Geliştirme Vakfı Yayınları.
- SULTANZADE, Vügar, (2019). "Banı Çiçek Oğuz Türklerinden miydi?" *Dünya Kültür Mirası Dede Korkut Uluslararası Sempozyumu Bildiri Kitabı*. Bayburt: Bayburt Üniversitesi Yay. 65-74.
- TURAN, Osman, (2016). *Oniki Hayvanlı Türk Takvimi*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- TÜRKAN, Kadriye, (2008). "Türk Masallarında Kahramanın ve Şamanın Don Değiştirmesi Arasındaki Benzerlikler". *Türkbilig*, 15, 136-154.
- ULUDAĞ, Süleyman, (2005). *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- ÜÇÜNCÜ, Kemal, (2015). *Dede Korkut ve Bayburt*, Bayburt: Bayproje Yayınları.
- YILDIZ, Naciye, (2010). "Türk Destanlarında Kötü Huylu Devler". *Milli Folklor*, 87, 41-50.

Sözlü Kaynaklar

Kaynak Kişi: Nadide Abanoz, 68 yaşında, Trabzon merkez Bengisu Köyü (Eski adı Kisarna)

EKLER:

Tam Metin:

Evvel zaman içinde kalbur zaman içinde develer tellal iken pireler berber iken, ben annemin beşiğinde tıngır mıngır sallanırken bir padişah varmış. Padişahın çocuğu olmamış, atının da tayi olmamış. Padişah nereye çare vurduysa bi çare bulamamış. Bir gün almış baş vezirini yanına diyare gurbete çıkmış. Az gitmişle uz gitmişle epeyce bi yer gitmişle bi çeşme yanına varmışlar. Orda inmişle atlarından abdest almışle, namazlarını kılmışle, çıkarmışle azuklarını yiyeceklerini hem yemeğe başlamışle ki başlamışle ki yanlarına bi aksakallı bi dede peydahlamış. Aksakallı dede demiş ki: "Selamun aluyküm padişahım". Padişah da hemen "ve aluyküm selam baba" demiş. Padişahım demiş "nerden geldin nereye gidersin?". Demiş da padişah ki "baba padişah olduğumu biliysen benim derdimi de bilirsin" demiş. Demiş ki senin derdin "çocuğun olmay, atının da tayi olmay". Hemen çıkarmış cebinden bir elma vermiş. Bu elmayı soy demiş, "gabuklarını atına atına yedir, kendisini de hanımınlan sen paylaş ye" demiş. "Bir oğlun olacak" demiş, "atının tayi olacak ama yalnız ben gelmemiş isimlerini koymayın" demiş. Tam padişah efendimiz cebine elini sokmuş para, altın verecekmiş ona, adam gözden kaybolmuş. Almışler elmayı dönmüşler geri. Gelmiş padişah elmayı soymuş gabuklarını atına yedirmiş, elmayı hanımınla kendisi pay etmiş yemişler.

Gerçekten de bu bi hikâye ya 9 ay sonra nur topu gibi bi erkek çocuğu dünyaya gelmiş. Atının da bir tayi olmuş.

Gel zaman git zaman tabi padişah müjdeciler gelmişler para dağıtmışlar fakire fukaraya yardım etmiş sevinmişle. Derken çocuk büyümüş, okula başlamış. Atta onun da dayi onun da çocuğu tabi. Şimdi çocuk okula gidiyormuş ama çocuğun adı yok. Okulda arkadaşları adsız aşağı adsız yukarı diyormuşlar çocuğa, çocuk utanıyormuş. Gelmiş eve, “anne” demiş “neden benim ismim yok” demiş. “Bana arkadaşlar adsız çağırıyorlar, ben utanıyorum okulda” demiş. Annesi peki oğlum babana söylüyüm sana bir ad takalım demiş. Babasına demiş ki “efendi çocuğun böyle böyle adı yok, okulda utanıyormuş bu çocuğa bir isim takalım”. “Tamam” demiş padişah. Hemen yemekler pişirmişle, davet etmişle, bütün ileri gelenleri toplamışle, gelmişle, fakir fukarayı yadirmiş, oturmuşle sohbetle, çocuğa isim takacaklar. Biri Ali olsun demiş, biri Veli olsun demiş, biri Ahmet olsun demiş, biri Hasan olsun demiş, biri bilmem ne derken bir türlü münasip bir isim çocuğa bulmamışle. Birda bakmışle ki aksakallı pir geldi. “Selamun aluykum” demiş, “ve aluykum selam” demiş padişah efendimiz, hemen kalkmış ayağa. O yanında oturan ahali “aman padişahım sen rahatsız olma, bişey versinle ona da gitsin”.

“Yok yok” demiş, “siz oturun”. Demiş baba ki gelen gir padişahım demiş, gürültünüze geldim, nedir bu gürültünüz? Padişah demiş ki: “baba oğlumuzda isim bulamadık. Bir münasip isim takamadık ona” demiş. “Atımızın da tayımızın da adı yok” demiş.

“Ben münasip görsem” demiş. “Ben söylesem münasip görür müsünüz?”

“Hay hay” demiş baba.

Demiş ki: “Çocuğun adı Bası Böyrek, atın adı da Bengü Bozum”.

“Uu hay hay” demişle, el çırpılmışler, “çok güzel isim”.

Hemen gene padişahımız elini cebine atmış, altın verecekmış. Gene baba gözden kaybolmuş.

Çocuk şimdi okula devam ediy. Günler gelip geçiy, aylar geçiy, aylar dedi yılları kovalay, derken çocuk olmuş 15-16 yaşlarında. Bir gün okuldan eve gelmiş, atının yanına gidermiş, tayının yanına. Gitmiş ki tay böyle bir titremiş. Ne o Bengü Boz’um susuz misun, çulsuz misun, yoksa yemdiz misun? At dile gelmiş. At demiş ki:

“Abi ne yersizim, ne susuzum, ne çulsuzum.” “Eve gittin mi” demiş. “Annen sana buz elma verecek, sakın yema!” demiş elmayı.

Al demiş, çantana koy git, falan yere göm demiş; çünkü elma zehirli demiş.

Gelmiş çocuk eve. Gerçekten annesi demiş ona ki: “Aman Bası Böyrek oğlum, elma yedik da sana da 1 tane ayırdık” demiş, bunu da sen ye demiş. “Tamam, anne” demiş. “Şimdi yiyelim yok” demiş. “Daha sonra yerim” demiş. Almış elmayı çantasına koymuş. Okula giderken elmayı almış bir bataklığa gömmüş. Aradan geçmiş epeyce bir zaman, mersen kadının bir Yahudi’yle ilişkisi varmış. Şimdi Yahudi korkmuş ki padişah duyarsa bizi öldürür diye. Ee bu çocuk söylerse söyleyecek, çocuğu kaldıracak orta yerden. Gelmiş demiş ki “hanım yedirdin mi elmayı çocuğa”. Demiş ki “böyle böyle o

yemidi". "Ne yapacağız" demiş. Yahudi demiş ki "Ben sana bir gömlek zehirleyim vereyim. Bu gömleği ona giydir" demiş, "zehirlenir ölür" demiş. Gene çocuk bir gün her saat okuldan geldi mi, atının yanına gidermiş. Gitmiş Bengü Boz'un yanına ki Bengü Boz gene böyle bi titremiş. "Ne o Bengü Boz'um" demiş. "susuz misun, çulsuz misun, yemdiz misun?". Abiyim demiş "ne susuzum, ne çulsuzum, ne de yemsizim". "Eve gittin mi annen sana bir gömlek giydirecek, sakın giyma gömlek zehirlidir" demiş. "Peki" demiş, "arkadaşlarlan hamama gideceğiz" demiş. "Hamamın ayağına göm" demiş. Çocuk gelmiş eve, gerçekten annesi demiş kim "aman Bası Böyrek oğlum, çamaşırın kirlendi" demiş. "Çıkart da şu gömleği giydireyim sana" demiş. "Anne, onu bana paket ver" demiş. Ben arkadaşlarlan hamama gideceğim, orda giyerim" demiş. Almış gömleği, gitmiş, hamamın yağına gömmiş. Aradan geçmiş epey bi zaman gine Yahudi demiş ki "hanım ne oldu?". Demiş ki "oğlum zehirlenmedi, ee ne yapacağız?". Çocuk da artık aşağı yukarı nerdiyse 18'ine bastı galiba. Bunu demiş Yahudi, kadına "Yemen dağında bi Akdavat kızı var, buriye giden gelmiyor, buni oriye gönderelim". Hay hay demiş kadın.

Çocuk gene geliyor okuldan. Gine atının yanına gidiyo. Gine at titriyor. "Neo Bengü Boz'um?" diyo, "susuz misun, çulsuz misun, yemsiz misun?". Abiyim demiş, "ne susuzum, ne çulsuzum ne de yemsizum". "Eve gidince annen seni evlendireyim diye Yemen dağında Akdavat kızına gönderecek" demiş. "Oriye gidenin kellesi orda kalıyo" demiş. Ama sen deki: "Atımı hazırla. Evel Allah'ın sayesinde gider geliriz" demiş. Ama tabi bunları çocuk annesine anlatmıyor, ben böyle atlan konuştum diye. Geliyor çocuk eve. Annesi diyo ona ki "aman Bası Böyrek olum" diyo, "senin evlenme çağı geldi" diyo. "Buralarda aradım taradım sana münasip hiçbir kız bulamadım" diyo. "Yemen dağında Akdavat kızı varmış" diyo. "Seni oriye gönderelim". O da diyki "tamam anne, hazırlığımı yap". Hemen bunun hazırlığını yapıyorlar. Gidiyo tabi babasının elini öpüyo, büyüklerle vedalaşıyor, atına binerek Yemen dağının yolunu tutuyo. Az gidiyo, çok gidiyo, 6 ay bir güz gidiyo, dönüyo arkasına bakıyor ki daha gitmiş az bi yer. Öyle görünüyo ona. Gidiyo gidiyo, bi de bakıyo ki bir düzün içersinde bir ev. Evin kapısı açılıy, demiş ki bi uğrayım oraya da bi su isteyim demiş. Biraz da dinleneyim demiş. Anam gitmiş kapıdan içeriş ki ne bakarsın. Koskocaman bir dev kadını sağ göğsü sol omuzunda, sol göğsü sağ omzunda, ağzında bir batman sakız çiğniyor. Çocuk usullan gitmiş hemen arkadan bunun göğsünü emmiş. Emince hemen almış çocuğu elinin içine, selam da vermiş ona. "Hoş geldin oğlum" demiş. "Sen benim eğer de göğsümü emmeseydin de bana demeseydin ki evlatlığına kabul eyle seni şimdi çatır çutur yerdim" demiş. Bası Böyrek de demiş ona ki: "ana sen de beni evlatlığa kabul etmeseydin ben de seni kesmez bıçağımla kıtır kıtır keserdim" demiş. Aman oğlum demiş geldin ama gelemedin. Benüm 39 oğlum var. Gelirlerse seni de yer beni de yerler. Aman ana demiş sen bilirsin. Hemen kalkmış dev karısı çocuğa bir şamar vurmuş; çocuğu yapmış bi deynek, koymuş köşeden yukari. Ata bi şamar vurmuş ati yapmış süpürge. Oni da koymuş oraya. Akşam olmuş, 39 oğlu gelmiş devin, oturmuşler, ana Adem eti kokuyo demişler ona. Adem eti kokuyo demişler. Aman evladım demiş, sizin kokunuzdan in gelmez, cin gelmez, yılan bağırsağını sürmez, çalın dişlerinin diplerini. Almışlar ellerine birer tane gazuk, dişlerinin diplerini garıştırmışler ki, afedersiniz, at kemiği, eşek kemiği çıkarmışlar dişlerinin dibinden, çatır çutur yemişler. Oturmuşler muhabbete. O zaman anneleri demiş onlara ki "oğlum size bir Adem oğlu

dileye dileye gelse canına kıyar mısınız, kıymaz mısınız?”. Demiler ki “annen kıymayız”. Yemin edin bakayım demiş. Demişler ki “dişlerimiz et olsun, dilimiz kemik olsun”. Onların da yemini öyleymiş. Yemin ettikten sonra tabi anneleri kalkmış bi şamar vurmuş deyneğe Bası Böyrek'i getirmiş orta yere, bi şamar vurmuş süpürgeye atı getirmiş orta yere. Hemen kalkmışlar, uuu kardeşimiz hoş geldin, sefa geldin, almışle, oturmuşle, muhabbete konmuşle. Kardeşim sen nerden geldin, nereye gidersin? Demiş ki “Ben falan memlekette falan padişahın oğluyum, ordan geldim. Yemen dağına Akdavat kızına gidiyorum”. Aman demiş kardeşim, bundan vazgeç, oriye gidenin başını kesip alıyor bu kız. O insan kellesinden bi kale yaptırdı, kalede da bir tek baş kaldı eksik. Oni da senlen tamamlar. Biz demişler 39 kardeşiz, ilerde de teyzemizin çocukları var 40 kardeş. Biz buna cesaret edip da gidemedük, sana yazuk olur. Çocuk demiş ki “anlıma ne yazılmışsa göreceğim, imkânı yok gideceğim. Allah'ımın izniyle”. Sabah olmuş beraber kalkmışlar, çocuğu bu 39 kardeş olan dev bir mektup yazmışlar. Demişler ki “ilerde teyzemizin çocukları var, seni öldürürler. Bu mektubu onlara ver, sana dokunmazlar ve dönüşte de inşallah dönersin, bize uğra”. Tamam demiş. Bası Böyrek vedalaşmış onlarla yola girmiş. Epeyce bir yol aldıktan sonra teyzelerinin evine varmış. Gerçekten bunu teyzelerinin çocukları görünce oh demiş; göğde ararken yerde bize ah çıktı. Baksana gelene, hem atı var, hem de çocuk. Yiyecekler oni tabi. Çocuk hemen mektubu onlara uzatmış mektubu alıp okuyunca tabi teyzelerinin çocuklarından, size bir misafir gönderiyoruz. Hemen bunu almışler, o sen bizim kardeşimizsin. Almışler, indirmişler, dinlendirmişler, yemek yedirmişler. Birkaç gün onlarda dinlenmiş, kalmış ve devler demişle ona ki “kardeşim sen nerden geldin, nereye gidersin?”. Onlara da demiş ki “ben felan padişahın oğluyum, Yemen dağındaki Akdavat kızına gidiyorum”. Demişler ki “e kardeşim ötekilerin dediği gibi bak biz ona cesaret edemedik, sen gel, bu sevdadan vazgeç”. Demiş ki “anlıma ne yazılmışsa”. Oradan da ayrılmış. Demişle ki “illaki dönüşte bize uğra, inşallah dönersin”. Çocuk gitmiş gitmiş ki gerçekten bi düzün içersinde Akdavat kızının bir kalesi var, insan kellesinden yapılmış. Bir başasında da bir kelle eksik. Demiş ki “bunu da galiba benlen tamamlayacak”. Bakmış ki Akdavat kızının bir yeşil çadırı kuruldu. Bu çocuk da Allah tarafından buna da bir yeşil çadır kuruldu. Akdavat kızı çıkmış çadırın etrafında dolaşmış, bu da çıkmış dolaşmış. Tabi biri biri aralarında bi mesafe var ama görüyorlar. Akdavat kızı emretmiş cariyelerine ki çabuk yeşil çadırı yıkın, beyaz çadırı kurun yerine. Hemen yıkmışle, beyaz çadır kurmuşle yerine. Çocuğa da Hak tarafından beyaz çadır kurulmuş. Akdavat kızı demiş ki “ee kızlar kendisi çok cahile benziyor ama benle aşık atmaya kalkıştı. Gidin şu yiğidi çağırın bana gelsin”. Gelmiş kızlar, cahile demişle ki “ablam seni çağırıyor. Demiş ki “gidin gelin”. Gitmiş atının yanına, at böyle bi titremiş. “Ne o Bengü Boz'um?” demiş, “Susuz misun, çulsuz misun, yemsiz misun?”. Abayım demiş “ne susuzum, ne çulsuzum, ne de yemsizum” demiş. “Şimdi sen gideceksin demiş, bütün her taraf çamur, balçık içinde. Köşeye de bi post attı” demiş. “O posun altında da kuyu var, kancalar var” demiş. “Oriye seni oturturmaya çalışacak. Eğer oriye sen oturursan döşecesun kuyuya, kancalara takılacak boynun, boynunu vuracak ve sen yere otur” demiş, ne kadar ısrar ederse etsin. Bir de elma alacak eline, havaya atacak. Sana diyecek ki elmaya bak. Bakma demiş, eğer elmaya bakarsan boynunu vuracak demiş, yere döşerken bak demiş elmaya. Gitmiş çocuk hemen bunu Akdavat kızı karşılamış. “Aman beyim buyur!” posta otutturacakmış oni. O demiş “yok yok zahmet etme, ben” demiş “şöyle otururum”. Yerler ıslak, çamur, aman beyim orasi

çamur orda oturma, aman beyim orda oturma buriye otur. Yok demiş biz alışmışuk, oturmuş çamura, oturmamış posda. Kız almış eline bi elma aman beyim elmaya bak. Atıyomuş elmayı yukari, çocuk bakmıyomuş, yere düşerken bakıyomuş elmaya. Bu sefer demiş Bası Böyrek ki “bana müsaade atımın yem zamanı geldi”. “Müsaade sizin” demiş. Kalkmış çocuk çadırına gelmiş. Akdavat kızı demiş ki kızlar kendisi çok cahil ama demiş çok kurnaz. Aradan geçmiş epeyce bi zaman, gidin şu yiğidi çağırın gelsin demiş. Gelmişle kızlar demişle ki “abim, ablam seni çağırıyor”. Gelirim demiş. Gitmiş atın yanına, at böyle bi titremiş. Ne o Bengü Boz’um demiş, “susuz misun, çulsuz misun, yemsiz misun?”. Demiş ki “abiyim, ne susuzum, ne çulsuzum, ne de yemsizim”. “Bu gün senlan sur atlayacak” demiş. Onun atı beni geçerse boynunu vuracak” demiş. Ama demiş “evel Allah’ın izniyle ben onun geçerum” demiş. Almış Bengü Boz’u gitmiş, demiş ki “yiğit senle bugün senle sur atlayacağız. Benim atum senin atunu geçerse boynunu vururum” demiş. “Ama seninki benim atımı geçerse bişe yok” demiş. “Tamam” demiş çocuk. Gitmişle gerçekten böyle bi hendek açılmış, bi kaç metre derinliğinde. Atlamışle ki Bnegü Boz, onun atından gidiy bilmem kaç metre ileri. Atlamışle, atlamışle bi türlü Bengü Boz’u onun atını geçememiş. Bası Böyrek demiş ki “bana müsaade atımın yem zamanı geldi”. Müsaade sizin demiş. Gelmişle eve. Aradan epeyce bi zaman geçmiş. Yine haber göndermiş Akdavat kızı ki gidin beye söyleyin gelsin. Gitmiş çocuk atın yanına. At gene böyle bi titremiş. Ne o Bengü Boz’um? Böyle böyle demiş. Abi bugün senle cirit oyunu oynuyacak. Sağdan gösterip sola yanla, soldan gösterip sağa yanla. Eğer gösterdiği tarafa yanlarsan, öteki taraftan seni vurur demiş. Gitmiş çocuk, demiş ki “beyim bugün senlan cirit oyunu oynayacağız”. “Olsun” demiş çocuk. Geçmişle karşı karşıya. Kız şimdi sağdan ciriti gösteriymiş, çocuk sola yanlıyormuş. Soldan gösteriyormuş, sağa yanlıyormuş. Yani bu epeyce bi zaman böyle devam etmiş. Çocuk susamış, bunalmış, yorulmuş. Bakalım Bası Böyrek burda kıza ne demiş. Almış sazi eline demiş ki:

Akdavat kızı da geçti karşıma

Bin batman gürzünü aldı eline

Gürzü ateşinlen ciğerim yandı

Aman Bengü Boz’um nere gidelim?

Bengü Boz da demez mi ki:

Akdavat kızı da geçsin karşıma

Bin batman gürzünü alsın eline

Gürzü ateşinden ciğerim yansın kerimdir

Allah’ım nere gidelim?

O zaman Akdavat kızı demiş ki “bre yiğit sen değilsin beni yenen” demiş. “Altındaki külhane attır”. Ha Akdavat kızı dedi ki “bre kızlar gidin, falan yerdeki tasdaki suyu getirin de yiğit için”. Tam getirdi kızlar suyu, Bası Böyrek suyu içecek yerde at, alttan yukarı başına bi vurduğu gibi tası döktü. Meğer su zehirliymiş. O zaman Bası Böyrek atı azarlamış. Demiş ki “e mübarek hayvan bırakta içsem da ölecesem da ölsem” demiş. Ordan ayrılmışlar, gelmişler çadırlarına ama Bengü Boz küsmüş abisine daha konuşmuyormuş onlan. Aradan geçmiş birkaç gün. Akdavat kızı gene çağırıyor

onu. Bası Böyrek bişe bilmiy ki gitsin. Gidiymiş sarılıymiş atın boynuna. Ne olur Bengü Boz demiş, sen bilirsin. Bengü Boz konuşmaz. Ayaklarını öpüymüş, yüzünü gözünü öpüymüş, yalvarmış yakarmış. Demiş ki “Abi sen beni orda çok mahcup ettin, utandırdın. O su zehirliydi, oni içsen ölecektin. Ben ondan o suyu döktüm. Neysa barışmışlar. Demiş ki “abi sen gel böyle bir avuç arpa al, benim boynuma as, torbamlan beraber” demiş. Ben arpayı tek tek kırıkça onun kemikleri de kırılacak” demiş. “O, bugün senle görüşecek, son oyunu” demiş. O da getirmiş 3 avuç arpa asmış atın boynuna. At, şimdi arpayı tek tek kesdikçe demiş Akdavat kızı ki hizmetçilerine “bre kızlar bugün de yiğidi çağırdık ama üzerimde bir hal var, kemiklerim kırılıyor” demiş. Kızlar da çocuğa gidip geliyor ki ablam seni istiyor, ablam seni istiyor, atın yemini kesmedin mi? Atın yemini kesmedin mi? En sonunda at yemini kesti. Bası Böyrek gitmiş. Demiş Akdavat kızı ki “bre yiğit bugün senlen son oyunumuz var, görüşeceğiz” demiş. “Sen beni yıkarsan ben senin; ama ben seni yıkarsam kellen benim” demiş. Tamam demiş çocuk. Öyle bir güreş tutmuşlar, Bası Böyrek Akdavat kızını yere vurduğu gibi göğsüne oturmuş. O zaman demiş ki Akdavat kızı “kalk bre yiğit ben de senin gibi bir yiğit aradım”. Kalkmışlar, neyse yükde yenlik, pahada çok ağır kıymetli eşyaları atlara yüklemişler. O sarayın kalesini de hizmetçilere bırakmış, yola girmişler. Gelmişler, gelmişler, gelmişler. O en son uğradıkları devlere gelmişler. Onlar, onları bi güzel karşılamışlar. Misafir etmişler, orda biraz dinlenmişler. Onlarla vedalaşmışlar, öteki devlere gelmişler, orda da dinlenmişler, ordan da vedalaşmışlar, artık memleketine dönüyor çocuk. Babasına müjde göndermiş. Demiş ki “Bası Böyrek, Akdavat kızını aldı, geliyor”. Babası da padişah, bütün yollara halı döşemiş. Bası Böyrek gelip geçtikten sonra halıları fakir fukara talan etti. Ondan sonra gelmişle eve. Akşam olmuş, bütün arkadaşları toplanmış Bası Böyrek’in. Demişler ki “Bası Böyrek, düğünü yapmadan bi ceylan avına çıkalım da öyle yapacağız düğünü” demişler. O da onları kıramamış. Kalkmışlar 2 gün sonra ceylan avına çıkmışlar. Aşağı yukarı 40 arkadaş olmuşlar. 40 at gelip ondan sonra düğünü yapacaklar. Bunların ceylan suretine bi şeytan geçmiş önlerine. Ha şurda ha burda, ha şurda ha burda derken kralın korusu varmış. Oriye kadar gitmişle. Gitmişle, yorulmuşle tabi, ceylan da tutamadile. Açmışle kralın korusunu ki böyle bi binası varmış. Sağda da yemekler varmış pişmiş, solda da yemekler varmış pişmiş. O zaman Bengü Boz gene böyle bi titremiş. Ne o Bengü Boz’um demiş “susuz misun, çulsuz misun, yemsiz misun?”. Demiş “abiyim ne susuz, ne çulsuzum, ne de yemsuzum. Sağdaki yemekleri yiyin” demiş, “soldakileri dökün” demiş. “Soldaki yemekler zehirli” demiş. Ama Allah tarafından dedirtmedi ona ki “abi sakın uykuya yatmayın” diye. Yemek yemişle, soldakileri dökmüşle. Yatmışle ki azıcık dinlenelim diye. Meğerse burası büyülüymüş. Buraya yatan 40 gün 40 gece uykuya dalarmış. Buriye de kralın kuruyucuları varmış, hafdada bi keren gelirmişler. Sağdaki yemekleri yermişler, tekrar yenisini pişirir koyar gidermişler. Bakmışle ki 40 yiğit, 40 at. Bengü Boz, abisini ne gada sürüklediyse de olmamış, abisini uyandıramamış. Demiş ki “abim yakalandı, ben yakalanmayayım. Gendini dağa atmış. Gelmişle 40 yiğit 39 at almış. Atları tavlaya goymuşle, yiğitleri zindana kapatmışle. Bunlara günde 1 tas çorba, 1 dilim ekmek. Bunlar aradan 7 sene geçmiş, zindanda biri birinin yüzünü bile görmemişle.

Günlerden bir gün kralın bayramı varmış. Kralın da kızı varmış, demiş ki “baba bak, bugün bizim bayramımız var. Şu yiğitleri hiç değilse şu surun içine çıkar,

gökyüzünü görmüşle". Kral da kızını çok severmiş. "Peki yavrum" demiş. Gitmiş, zindanın ağzına büyük bi taş kapatırmış. Onu bilmem kaç tane pehlivan açar, kapatırmış. Açmışle kapıyı, bunları böyle bi surun içine çıkmışle. Tabi biri biri yüzünü görüyle, gökyüzünü görüyle; ama bunlarda saç sakal enmiş dizlerinden aşağı. Biri birine bakıy gülüymişler. Böyle biri birine bakar gülerken bi de bakmış Bası Böyrek ki bir zil sesi geliy kulağına. Demiş ki "arkadaşlar şöyle omuz omuza vurun da beni şu surun üzerine çıkarın" demiş. "Bi yerden bi zil sesi geliyor" demiş kulağıma, ola ki bi kervandı, demiş bi haber soralım, bi haber ulaştırırız bi yere demiş. Tamam demişle. Çıkarmile onu surun üstüne ki bakmış ki demek aşağı yoldan kervan gidiyor. Bi patika, bi yol say ne bileyim. Şimdi bakalım bu Bası Böyrek kervanbaşına bağıyor. Bası Böyrek'e cevap verene 5 katır verecek kervanbaşı.

Kele söyler:

Gelişim sorarsan Oğuz ilinden

Gidişim sorarsan Halep ilinden

Söyle yiğit kelim gelsin dilimden

Haber veren meskanından dilinden

Bası Böyrek:

Soyumu sorarsan nazlı soyu

Yerimi sorarsan Narlı köyü

İsmimi sorarsan padişah oğluyum

Babadan bi haber ver kervanbaşı

Keloğlan:

Babanı sorarsan beli bük

Gözünün güheri yere dük

Köleleri de Pazar Pazar satıldı

Şöyle duydum böyle işittim ondan

Bey:

Evinizin önü bir büyük yazı

Karışık otluyor koyunla kuzu

Bengü Boz'unla Akdavat kızı

Ondan da bi haber ver kervanbaşı

Keloğlan:

Akdavat bugün der yarına kivil kurdu

Kim bilirdin kimin yârin alır dedi

Akdavat kızını kel vezire verdik

Böyle duydum böyle işittim ondan

Bası Böyrek:

Siz gidin ağalar, biz burda kalak

Bir garip anam bir garip bacım

Ondan da bir haber

Anam inim inim iniler

Sandım ki camide bülbül inile

Kız kardeşim geçti dünya malında

Bugünden yarına kavil kursu

Akdavat kızının Kel vezire vere

Sığınayım dağlara gözler

İnmiş, arkadaşlarına anlatmış, zindana kapatmışlar. Kralın kızı Bası Böyrek'i dinlemiş, zindanı açmış. Beyit söyleyeni sormuş, Bası Böyrek'i almış.

Kralın kızı dışarı alır, ipe çıkartıyor. Kız düşmüş sur dışına, yetiş babam yetiş. Bozatlı Hızır orada hazır, başımızda dönen yaratan vezir, yetiş. Hızır'a Bengü Boz'u ister. Hızır yüzünü yalamış, Bengü Boz gelmiş. Bası Böyrek, Hızır'a Bengü Boz'u iyileştirmiş. Bası Böyrek gözünü yummuş, gelmişler çeşme başına.

Bası Böyrek ağam sen pınara varmaz mısın?

Aç ağam gözünü, geldin sılaya, düğün de kurulmuş, kız kardeşi geliyormuş, Bengü Boz'un kardeşi Yotay Tazı Bası Böyrek'i tanımış. Kız vurmuş tazıya. "Vurma kız kardeşim vurma, akıttın gözümde kanlı yaşı". Kız anlamamış, sormuş Bası Böyrek. Kız anlatmış, sevdiğini eller alır. Bası Böyrek, demiş beni götür sizin eve. Kız kız getirmiş, annesi koca mı buldu? Diye bağırılmış.

Eski insanlar, tabi Kel Vezir arkadaşları toplamış. Ortaya 1 kese altın koymuş. Bası Böyrek atış atmış, keseyi vurmuş almış. Fes istemiş, altın istememiş. Tüfek vermiş, vurmuş altınları toplamış. O da güveyin başından fesi almış. Kel olduğunu görünce kapamış. Bası Böyrek de kapının altında saz elinde almışlar içeri. Perdenin arkasına o çalıyor, öbürleri oynuyor. Kel Vezir'in büyük gelini:

Ayağın da gümüş vezir

İşte de geldi Kel Vezir'in büyük gelini

Ayağında salın nali

İşte de geldi Kel Vezir'in küçük gelini

Kadın kalkmış:

İşte de geldi Kul Ahmet'in annesi

Oğlum zindandadır ey insafsız

Kalkmış Mustafa'yı seven bir kız:

Evin önü daracık değil mi?

Kız seni isteyen Mustafa değil mi?

Oynayan oynayana ey zalim

Kaldırmışlar Akdavat kızını, oynamıyormuş:

Bası Böyrek ne bakarsın beyce beyce?

Ayrıldın yârinden nice

Eridi kalmadı dağların karı

Başındaki cehre benim değil mi?

Parmağımdaki yüzükler senin değil mi?

Kel Vezir kaçmış kümese, Bası Böyrek düğünü bozmamış. Kız kardeşini vermiş Kel Vezir'e. 160 keçi almış, boyunlarına mum takmış, salmış koruya. Kral korkmuş, zindandakileri çıkarmış. Bir kişi eksik olunca kral kızını giydirip yollar. 40 gün 40 gece kız kardeşini, kralın kızını Mustafa'ya. Bası Böyrek de 40 gün 40 gece sonunda Akdavat kızıyla evlenmiş.